

# Українська мова і література В ШКОЛАХ УКРАЇНИ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ТА ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ЖУРНАЛ  
ВИХОДИТЬ 6 РАЗІВ НА РІК

№ 4-5 (221-222) ЛИПЕНЬ-СЕРПЕНЬ-ВЕРЕСЕНЬ-ЖОВТЕНЬ 2022

Видається з 1999 року. До січня 2012 р. журнал виходив під назвою «Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіумах». До січня 2014 р. журнал виходив під назвою «Українська мова й література в сучасній школі»  
Свідоцтво про державну реєстрацію: серія KB № 20009 – 9809 Р від 25. 06. 2013 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДІВП ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Головний редактор – Станіслав Караман, доктор педагогічних наук, професор кафедри української мови,  
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

## РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

**Алла Архангельська**, доктор філологічних наук, професор кафедри славистики Університету ім. Ф. Палацького (Чеська Республіка)

**Зінаїда Бакун**, доктор педагогічних наук, професор, ДВНЗ «Криворізький національний університет» (Україна)

**Микола Барахтян**, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)

**Алла Богуш**, академік НАПН України, професор, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (Україна)

**Наталія Богданець-Білокаленко**, доктор педагогічних наук, Інститут педагогіки НАПН України (Україна)

**Юрій Бондаренко**, доктор педагогічних наук, професор, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

**Олена Бровко**, доктор філологічних наук професор, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка (Україна)

**Анатолій Висоцький**, доктор філологічних наук, професор, директор Інституту української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)

**Михайло Вінтонів**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

**Ніна Голуб**, доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогіки НАПН України (Україна)

**Катерина Городенська**, доктор філологічних наук, професор, Інститут української мови НАН України (Україна)

**Олена Горошкіна**, доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогіки НАПН України (Україна)

**Наталія Дика**, завідувач кафедри методики мов і літератури Інституту післядипломної педагогічної освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка (Україна)

**Наталія Діденко**, кандидат педагогічних наук, викладач Університетського коледжу Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

**Олена Єременко**, доктор філологічних наук, професор, кафедри української літератури і компаративістики Інституту філології, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка (Україна)

**Лідія Кавун**, доктор філологічних наук, професор, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (Україна)

**Ольга Колуць**, доктор педагогічних наук, професор, перший проректор з науково-навчальної роботи, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (Україна)

**Тетяна Космеда**, доктор філологічних наук, професор, Познанський університет імені Адама Міцкевича (Республіка Польща)

**Галина Корицька**, кандидат філологічних наук, доцент, Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ЗОР (Україна)

**Олена Котусенко**, головний спеціаліст МОН України з питань викладання української мови та літератури і світової літератури (Україна)

**Оксана Кучерук**, доктор педагогічних наук, професор, Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

**Лідія Мамчур**, доктор педагогічних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Україна)

**Тетяна Матвійчук**, доцент кафедри мовних дисциплін Державного університету інфраструктури та технологій, кандидат філологічних наук, доцент (Україна)

**Людмила Овсієнко**, доктор педагогічних наук, професор кафедри української мови, Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

**Віктор Огнев'юк**, академік НАПН України, професор, ректор Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

**Сергій Омельчук**, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, Херсонський державний університет (Україна)

**Марія Пентиліук**, доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет (Україна)

**Галина Рацул**, учитель української мови і літератури Комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів № 16 – дитячий юнацький центр «Лідер» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області», старший учитель (Україна)

**Володимир Різун**, доктор філологічних наук, професор, директор Інституту журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

**Ірина Руснак**, доктор філологічних наук, професор, факультету української філології, культури та мистецтва, Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

**Григорій Семенюк**, доктор філологічних наук, професор, директор Інституту філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

**Ольга Слоновьська**, кандидат педагогічних наук, професор, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

**Микола Степаненко**, доктор філологічних наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (Україна)

**Олександр Стишов**, доктор філологічних наук, професор, Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

**Іван Хом'як**, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет «Острозька академія» (Україна)

**Марія Цуркан**, доктор педагогічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства, Буковинський державний медичний університет (Україна)

**Василь Шинкарук**, доктор філологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти, проректор з науково-педагогічної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України (Україна)

**Таміла Яценко**, доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник відділу навчання української мови і літератури Інституту педагогіки НАПН України (Україна)

**Стефанія Яворська**, доктор педагогічних наук, професор, Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

© «Українська мова і література в школах України», 2022

© Видавництво «Педагогічна преса», 2022

**НАУКА-ШКОЛІ: МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ**
**Руслана УГНІЧ**

Уміння вчитися у структурі компетентнісного уроку в контексті переходу на новий державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти

3

**Микола СТЕПАНЕНКО**

Замилує слово, занепокоє дія: коментар небайдужого мовознавця

10

**НАУКА-ШКОЛІ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ РОЗВІДКИ**
**Олена БРОВКО**

Художні моделі ідентичності в сучасній українській літературі: геопоетичні проєкції

11

**НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛІ-СЛОВЕСНИКУ**
**Юлія ОГАРЬ**

Розвиток критичного мислення учнів ліцею у процесі формування граматично нормативного мовлення

15

**Наталія ДІДЕНКО**

Дотримання синтаксичних та пунктуаційних норм. Конспект заняття з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для здобувачів економічних спеціальностей

20

**Ольга ПРОВІДКО**

Складнопідрядне речення з підрядними обставинними місця та часу. Урок з ароматом кави  
*Українська мова, 9 клас*

25

**«А ТРЕБА ЖИТИ...»**
**Віра НОСЕНКО**

Ціна мови...

28

**МЕТОДИЧНА МАЙСТЕРНЯ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА**
**Алла ОЛІЙНИК**

«Ой у лузі червона калина...» (інтегрований урок-гра).  
*Українська мова, 6 клас*

29

**Наталія НЕКРАСОВА**

Узагальнення і систематизація вивченого з розділу «Дієслово»  
*Українська мова, 7 клас*

33

**Тетяна ІВАНЦОВА**

Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні. Тренувальні вправи

36

**«А ТРЕБА ЖИТИ...»**
**Віра НОСЕНКО**

Сивина...

38

**МЕТОДИЧНА МАЙСТЕРНЯ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА**
**Діана ПУДЛО**

Сатиричне викриття бездуховності обивателів, що зрікаються своєї мови, культури, родового коріння у п'єсі Миколи Куліша «Мина Мазайло»

39

**Наталія ПАСІЧНИК, Анастасія ГОРНИЦЬКА**

Орфографічний батл (за творчістю Тараса Григоровича Шевченка)  
*Українська мова, 10 клас*

48

**ПОЗАКЛАСНА РОБОТА**
**Катерина ЄРШОВА, Людмила ЛИТВИНЮК**

Є Україна – мрія поколінь, держава, самостійна й незалежна  
*Сценарій виховного заходу до Дня Незалежності України*



51

**Віолетта ДВОРЕЦЬКА**

Рідна мова в нашому житті  
*Сценарій виховного заходу за творчим доробком автора*

56

**ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ**
**Наталія БОГДАНЕЦЬ-ВЛОСКАЛЕНКО**

Літературна вітальня

59

**«А ТРЕБА ЖИТИ...»**
**Валентина АЛЕКСАНДРОВА**

Щоденник. Невигадані історії про війну  
*Продовження*

62



# ОРФОГРАФІЧНИЙ БАТЛ (ЗА ТВОРЧІСТЮ ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА)

Українська мова, 10 клас

Наталія ПАСИЧНИК, викладач Фахового коледжу «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка; Анастасія ГРІНЬЦЬКА, викладач Фахового коледжу «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

**Мета:** перевірити рівень опанування учнями теми «Словотвір. Орфографія»: учіння застосовувати теоретичний матеріал на практиці; правильно писати слова на вивчені орфографічні правила; розвивати мовну культуру; забажувати словникової запас старшокласників; виховувати любов до слова, до рідної мови, пошану до класика поетичної творчості української літератури Т. Г. Шевченка.

- Випереджувальні завдання:
1. Підготуватися до самопрезентації команди.
  2. Повторити основні біографічні факти.
  3. Повторити матеріал. Розрізняльвий принцип правопису (прикметника, утворені від індифікальних назв).
  4. Виконати домашнє команднє завдання.

## ПЕРЕВІЛ УРОКУ

**Учителька.** Сьогодні девіз нашої зустрічі такий: «Збратися разом – це початок, триматися разом – це прогрес, працювати разом – це успіх». А все, звичайно, означає, що лише дружно й організовано ми зможемо попрацювати, засвоїти правила, відлучи надійну підтримку і міцнє плече одноклассників.

### Завдання 1. Самопрезентація.

Презентуйте свою команду (обов'язково умовою є: використаннявання у назві хоча б однієї орфограми (СОЗНАЧЕНЬКІ – замішувально-пестливий суфікс або СОЛОВ'І – вживання апострофа).

За виконання завдання максимальна кількість балів – 15 б.

### Завдання 2. Домашня робота.

Розробіть презентацію дослідного завдання:

- 1 **команда** – розкрийте роль замішувально-пестливих суфіксів у творі «Прийманна».
- 2 **команда** – знайдіть власні назви у поемі «Невфліти».

3 **команда** – простежте та поясніть особливості вживання префіксів у творі «Тополя».

За виконання завдання максимальна кількість балів – 15 б.

**Завдання 3. Коректор** (виправте помилки допущені у власних назвах).

Крок 1: перегляд відео (<https://www.youtube.com/watch?v=8Kn-XS-7DM>)

Крок 2: озвayoмлення з плакатом.

Крок 3: виправлення помилок.

Час виконання – 5 хв.

- 1) національний академічний театр опери та балету України ім. Т. Г. Шевченка;
- 2) чернеца тора у місті каневі;
- 3) національна премія українці імені тарааса шевченка;
- 4) мата планета – 2427 кобзар;
- 5) пік шевченка – вершина кавказьких гір;
- 6) національний заповідник бат'ківщина тараса шевченка;
- 7) літературно-меморіальний музей імені тарааса шевченка;

- 8) провулок Тарааса Шевченка;
- 9) найбільше пам'ятників шевченку в івано-франківській області;
- 10) зустріч тарааса бульби з синами люстрація до повісті м. в. гоголя тараас бульба.

Максимальна кількість балів – 10 б.

### Завдання 4. Дослідник Шевченко на карті України.

Відгадайте ребуси та поясніть як місто чи село пов'язане з Шевченком.

Крок 1: назвати цифру на таблиці, під якою схований ребус.

Крок 2: відгадати власну назву.

Крок 3: повторити, як вона пов'язана з Шевченком.

Запропоновані географічні назви: МОРИНЦІ (1), КАНІВ (2), КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКЕ (3), КАЧАЛІВКА(4), КИЇВ (5), ВАТУРИН (6).  
[http://rebus1.com.ua/index.php?tem=rebys\\_generator&logo=%01%05%00%05%07%06%02%06%00%0D%03%04%0A%08&str=3&mode=1](http://rebus1.com.ua/index.php?tem=rebys_generator&logo=%01%05%00%05%07%06%02%06%00%0D%03%04%0A%08&str=3&mode=1)



## ЯК ВШАНОВУЮТЬ ПАМ'ЯТЬ Т.Г. ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

МОГИЛА ПОЕТА РОЗТАШОВАНА НА ЧЕРНЕЦЬОМ ГОРІ У М. КАНЕВІ (зігнано із заповідника), де його було перепоховано у 1961 році

В УКРАЇНІ ТРАДИЦІЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ МУЗЕЇ ХОТЯ І ТВОРЧОСТІ ПОЕТА

8

В УКРАЇНІ ТРАДИЦІЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ МУЗЕЇ ХОТЯ І ТВОРЧОСТІ ПОЕТА

ВУЛИЦА АБО ПЛОЩА ІМ. Т.Г. ШЕВЧЕНКА Є В:

- США
- Канада
- Ізраїль
- Угорщина
- Велика Британія
- Греція
- Пам'ятники Т. Г. Шевченку встановлені у всіх областях централ України, а також у Австралії, США, Канаді, Китаї, Аргентині, Мексиці, Чехії, Греції, Польщі, Австралії, Італії, Украні, Росії та ін.

М. АКТУ (Казахстан) з 1965 по 1991 рр. називалася Шевченко

М. КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ (Черкаська обл.) з 1964 р. отримало приставку на честь поета

СІТ ШЕВЧЕНКОВО (Хмельницька обл.) у 1922 р. отримало Східну назву

СІТ ШЕВЧЕНКОВО (Донецька обл.) у 1921 р. отримало Східну назву

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ РАЙОН Є В МІСТАХ Київ, Харків, Дніпро та ін.

Національнє преніч України (найвища держава преніч в галузі мистецтва та культури)

Національний університет (Київ)

Всєукраїнське Т-во «Пресвіта»

«Пік Шевченка» – вершина кавказьких гір

Квартал на планеті Меркурій

Квартал на планеті Меркурій

Мала планета – 2427 Кобзар

Пам'ятників та об'єктів іменем Т.Г. Шевченка >1000

Найвищий у світі пам'ятник кобзарю встановлено у 2005 р. у м. Ковель (Волинська обл.), його висота 7 м, а вага понад 20 тонн

СЛОВО І ДІЛО

і а ,



ів



### Завдання 5. Найкращий капітан.

Капітану потрібно пояснити написання прізвиїх прикметників:

**Шевченків, шевченківський, шевченко-вий з загальними словами.**

На виконання – 2 хв.

Максимальна кількість балів – 6 б.

Можливий варіант відповіді:

1. Утворені від власних назв присвійні прикметники на **-ів /-їв (-ов-, -ев-), -ин /-їн: Грінченків** словник, **Шевченкове** слово.

2. Присвійні прикметники, утворені від іменників – власних назв і входять до складу назв, що мають значення «імені когось», «пам'яті когось»: **Нобелівська** премія, **Шевченківська** премія.

3. Присвійні прикметники, утворені від власних особових імен за допомогою суфіксів **-івськ-/ -ївськ, -евськ-/ -евськ, -инськ-/ -їнськ-: шевченківські** традиції, **франківські** кларнети.

**Завдання 6. Мистецький конкурс.**



Тарас Григорович Шевченко відомий не тільки як поет, а й як художник (на комп'ютері репродукція картини Шевченка «Селянська родина»). Розгляньте картину Шевченка і складіть якомога більше словосполучень із орфограмами, які пов'язані з сьогодишньою темою (селянська хата, українська родина, бідне селянство, батьківська радість, живопис, мистецтво, життєрадісний ...).

Час виконання – 5 хв.

Максимальна кількість балів – за кожне слово чи словосполучення 1б.

**Завдання 7. Найактивніший уболівальник.**

Якщо на табло висвічується правильно написане слово, то підносимо праву руку, якщо ні, то – ліву.

ВОЛЕЛЮБНИЙ	ПІВ'ДЕРЕВА	ДВОХЯРУСНИЙ
САМОВЧИТЕЛЬ	АНТИ – КРИПАЦЬКИЙ	ЩАСТЯ ДОЛЯ
АНТИКРИПАЦЬКИЙ	СИНЄОКИЙ	ДАВНІЙ ПРАДАВНИЙ
БУДИНОК – МУЗЕЙ	ФІЛЬМОПЕРА	МОРКВЯНИЙ
ПІВ-УКРАЇНИ	НАВЧАЛЬНОВИХОВНИЙ	ТЯЖКОХВОРИЙ
ФІЛЬМ-ОПЕРА	ТЕЛЕ-ШОУ	ЧАР-ЗІЛЛЯ

Поясніть:

- Яким способом утворені подані слова?
- На яку орфограму дібрано слова?
- Назвіть правила написання поданих слів.

**Рефлексія.**

**Учителька.** Висловіть свої враження, продовживши речення:

- Я знаю ...
- Я зрозумів, що ...
- Я бажаю ...

**Підбиття підсумків батлу.**

Нагородження переможців.

**Завершальне слово вчительки.** В історії кожного народу є люди, імена яких оповиті невмирущою любов'ю і славою. На нашу думку, ми теж маємо залишити гарний слід на землі, щоб через кілька сотень літ, і про нас хтось захотів сказати, що наша душа і душа українців – це неподільна єдність!

Дякую за участь.

**ЛІТЕРАТУРА**

1. Семенюк М. П. Т. Г. Шевченко. Життя і творчість у запитаннях та відповідях: вікторини, кросворди, чайнворди, криптограми, ребуси. – Харків: Вид. група «Основа», 2013. – 192 с.
2. [https://gazeta.ua/articles/chistota-movlennya/\\_ak-ne-pomilyatisya-pri-napisanni-vlasnih-nazv/832506](https://gazeta.ua/articles/chistota-movlennya/_ak-ne-pomilyatisya-pri-napisanni-vlasnih-nazv/832506)
3. [https://webpen.com.ua/pages/linguistic\\_norm/big\\_letter.html](https://webpen.com.ua/pages/linguistic_norm/big_letter.html)
4. <https://tsn.ua/tourism/10-nathnennih-misc-yaki-vidviduvavta-opisuvav-taras-shevchenko-1120752.html>